

Лілія Трофимович

Львів (Україна)

ХОЛМСЬКИЙ ФРОНТ (БОЇ МІЖ УПА Й АК У КВІТНІ – ЛІПНІ 1944 РОКУ)

Початок 1944 р. ознаменувався активізацією діяльності польського та українського підпілля, спровокованою наближенням німецько-радянського фронту. На Холмщині, де українські позиції були відносно слабкі, не підкріплені збройною силою, це протистояння вилилося у масові знищення українських сіл, які сприймалися поляками як можлива оперативна база для розвитку українського руху, і котрі діяли під гаслом «Од Вепша до Буга – чарна смуга».

Особливо трагічним для українського населення Холмщини виявився березень 1944 р. Тоді польське підпілля провело масштабну антиукраїнську операцію, що увійшла в історію як «грубешівська революція».

Антиукраїнські акції весни 1944 р. на Холмщині мали не випадковий, а плановий характер. Вони були елементом операції польського підпілля та спроб заблокувати поширення впливів ОУН та УПА. Керівництво українського визвольного руху чітко розуміло, що масштабна «грубешівська революція» мала за мету відрізати Холмщину від Галичини, не допустивши таким чином поширення ареалу українського руху. Як і раніше, реакція Крайового проводу ОУН ЗУЗ не забарилася. 27 березня 1944 р. воно закликала «якнайскоріше посилити протипольські акції на теренах ЗУЗ [...]». Акції мусять бути доволі сильні і в часі належить ширити [...] пропаганду, що ці акції – це відплата за холмські польські вибрики... Акції наші мусять змусити поляків заперестати свою роботу на Холмщині. Відчути це мусять польське населення села і міста». Аби зірвати ці наміри і надати допомогу цивільному населенню,

сюди скеровують відділи УПА з Галичини і Волині. Жорстокі польські акції сприяли мобілізації місцевого населення, в результаті чого було створено першу холмську сотню УПА «Вовки» під командуванням Мар'яна Лукасевича – «Ягоди». Саме цей відділ з двома сотнями волинської самооборони на початку квітня провів першу велику протипольську операцію на Холмщині, відкинувши поляків на кільканадцять кілометрів на захід.

Між українськими і польськими партизанськими загонами зав'язалася кровопролитна війна і навіть вималювався своєрідний фронт, який увійшов до історіографії як Холмський фронт. Він простягнувся більше як на 100 км, мав кількакілометрову нейтральну смугу. Усіма формуваннями УПА Холмського фронту командував С. Новицький – «Спец». У квітні-травні 1944 р. упівці розбили аківців у районі Посадова, Річок, Забужжя, Великих Очей та ін. На початку червня загони АК спробували контратакувати українські позиції, але були відкинуті.

Усі сторони, включаючи прорадянські партизанські загони, що діяли на Люблінщині, перекладали вину за насильство на своїх супротивників. Підпільна газета «Помста», яку видавала УПА-Захід, у травні 1944 р. писала: «Не ми, а ляхи хотіли мати з нами війну, так мають. Відплатимо їм страшним пеклом, аж до повного знищення. А там хай нас історія судить».

Завзяте фронтове протистояння між українським і польським підпіллям тривало до самого переходу іншого фронту – німецько-радянського – у липні 1944 р. За підрахунками польського історика Г. Мотики, кожна зі сторін втратила в боях близько 3-4 тисячі осіб.

Відкриті збройні сутички на Холмщині згасли з переходом радянсько-німецького фронту, хоча і після цього конфлікт не вичерпався, набув більш прихованих форм, а саме: використання боротьби з ворогом нового окупанта.

Українсько-польська війна тут тривала до 1947 р.

Список основних джерел та літератури:

1. В'ятрович В. Друга польсько-українська війна. 1942–1947 / В. В'ятрович. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011.
2. Патриляк І. «Встань і борись ! Слухай і вір...» : українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.). Монографія / І. Патриляк. – Львів : Часопис, 2012.
3. Мотика Г. Від Волинської різанини до операції «Вісла». Польсько-український конфлікт 1943–1947 / Г. Мотика. – К. : Дух і літера, 2013.